

Skildring en interessant kulturhistorisk Baggrund. Bogen er paa een Gang omhyggelig, velskreven og fornøjelig. *J. A. F.*

M. Mackeprang har i *Nordslesvig 1864—1909* (1910) givet en særdes indgaaende og paalidelig Skildring af vore Stamme-frænders Vilkaar siden Adskillelsen fra Kongeriget. Med overordentlig Flid har Forf. samlet og gennemarbejdet et meget stort og spredt Stof, og til, hvad han har hentet fra trykte Kilder, blandt hvilke de sønderjydske Blade har været af særlig Vigtighed, har han været saa heldig at kunne føje adskillige Oplysninger fra private Breve. Man følger de ydre Tildragelser, der har bestemt Nordslesvigs Skæbne og den preussiske Regerings skiftende Holdning; man ser, hvorledes alt dette har virket paa og er blevet optaget af Nordslesvigerne, og naar Forf. her ingenlunde dækker over, at der til Tider har været ret ulige Meninger om, hvad Vej man skulde følge, og alvorlige Brydninger mellem Danskhedens Forkæmpere, har han vidst at lade hver Retning selv komme til Orde og motivere sin Opfattelse. Ogsaa overfor Tyskerne er hans Skildring præget af en vidtgaaende Objektivitet, og Forholdene er saaledes, at netop derved kommer hans Skildring til at virke desto kraftigere. Man kunde vel have ønsket lidt stærkere Fart og Farve over Fremstillingen, og naar Forf. har leddelt Stoffet efter meget korte Tidsafsnit, har dette noget skadet hans Karakteristik af de ledende Personligheder. Men hele Bogen er gennemtrængt af en stille Varme; man føler, at den er skrevet af en Mand, som er født dernede og siden, omend bosat og virkende i Kongeriget, dog stadig har haft sit Hjerte med i sine Landsmænds haarde Kampe. I sig selv er Skriftet et smukt Vidnesbyrd om, hvor højt vor Historieskrivning staar i Objektivitet, og den viser tillige Vej til et Omraade, som endnu ligger næsten urørt hen, Slesvigs indre historiske Udvikling, Sønderjylland ikke skildret blot som Stridsæblet mellem Danmark og Tyskland, men set indefra. *Kr. E.*

A. Collett's *Gamle Christiania Billeder*, der udkom første Gang 1893, er udgivet paany (Chrania, 1909) og det i helt anden Skikkelse, med Omarbejdelse af Teksten, Tilføjelse af nye Kapitler og ikke mindst med en betydelig Forøgelse af

Illustrationerne. Den store Interesse baade i topografisk og kulturhistorisk Hensende, som knytter sig til Skriftet, er derved vokset.

Professor Theodor Lindner i Halle har i sin *Weltgeschichte seit der Völkerwanderung. In neun Bänden*, hvoraf hidtil er udkommet de 6 Bind (Stuttgart u. Berlin, 1901—09), forsøgt sig paa den store Opgave alene at give en sammenhængende Skildring af Verdenshistorien fra det vestromerske Riges Undergang. Med Rette har det staaet for ham, at kun en enkelt Forfatter vilde være i Stand til at give en Helhedsopfattelse, og at der bør være Plads til en saadan, selv om der derved paa adskillige Omraader maa gives Afkald paa det førstehaands Studium, som bliver muligt, naar den universalhistoriske Skildring splittes til mange lærde. Det er den samme Tanke, der har bevæget Dietr. Schäfer til at skrive *Weltgeschichte der Neuzeit* i 2 Bind (jvfr. Hist. Tidskr. 8 R. I, 333). Der er dog en stor Forskel paa de to Forf.'s Synsmaade. Schäfer har taget sit Udgangspunkt fra Opdagelsernes Tid, Lindner sit fra det 5. Aarh., Schäfer har væsenligt set Verdenshistoriens Forløb under et bestemt Synspunkt, Kampen om Herredømmet over Verden, Lindner har villet se alle Udviklingens forskellige Traade. Allerede derved er der en større Fasthed over Schäfers Fremstilling; den staar i Kompositionens Styrke, i hver enkelt Sætnings Indarbejden under Helheden langt over Lindners. Men den er ogsaa mere ensidig.

Den ledende Tanke hos Lindner er den, at den historiske Udvikling bestemmes ved Sammenspillet mellem de paa fælles historisk Grund udviklede Folkegrupper med deres fælles Ideer og de ved Tid og Sted skabte Enkelttilværelser af Stater eller Individider; de sidste formaa vel kun at udløse forhaanden-værende Kræfter, men den Maade, hvorpaa det sker, er deres eget Værk; ogsaa relativt ubetydelige Personligheder kan gribe afgørende ind, fordi Tider, der i sig rummer stor Bevægelse, kan drive dem videre end de oprindeligt selv vilde. Paa Baggrund af disse Tanker ser han nu Udviklingen. Kristendommen

udførte den verdenshistoriske Gerning at forbinde Romerdømme, Germanerdømme og Kristendom. Dens første store Indsats beroede mindre paa dens moralsk-dogmatiske Værdi end paa Arven fra Rom. Men efterhaanden maatte dens supranaturalistiske Idé blive den overmægtige, og af dens Modsætning til Verden fremgik Striden mellem Pave- og Kejserdømme. Men dens egen Frugt, Korstogene, udvidede Kundskaben og skabte dermed nye Fornødenheder og fremkaldte Modstand mod den selv, idet Lægdømmet og den borgerlige Masse fik Bevidsthed om sin egen Ret. Occidenten formaaede at tilegne sig de forskellige Paavirkninger, naaede ogsaa til paa ny at udnytte Oldtidens Skatte. Imens var ogsaa Staterne modnet til Selvstændighed. Under disse Forhold kom de store Brydninger i det 16. Aarh., efter at Koncilierne forgæves havde forsøgt en Reform af Kirken, der dog ikke vilde røre ved dens Principper og Naademidler. Humanismens Forsøg var internationalt, vilde en rensket, praktisk-sædelig Kristendom, en Reform, ingen Revolution. Men en Differentiering viste sig nødvendig paa Grund af materielle Forhold og Folkenes Særkarakterer. Pavedømmet trykkede materielt mest paa Tyskland; derfor kunde andre Steder et stort Brud undgaas, men ikke dér. I Tyskland hængte imidlertid Befolkningens Masse ved Dogmatik, kunde ikke nøjes med Humanismens sædelige Idealer. Luther blev den store Gennemfører af den ny Dogmatik, den store Oprører mod Rom. Men overalt tyngede de statslige Forhold paa de ideale Tanker. Politikken bemægtigede sig Religionen; derved kom Regenterne i de enkelte Lande til at spille deres Rolle. Og under dette dannede sig det europæiske Statssystem. Det blev dog først i det 17. Aarh. og ikke i det 16., at den moderne Tid udfoldede sig; først da skete Brudet med den tidligere supranaturalistiske Tankegang, først da begyndte kirkeligt, religiøst, politisk, videnskabeligt, økonomisk, socialt og sædeligt en ny Periode.

Af alt dette vil ses, at Forf. er en i mange Henseender original Tænkter, der betragter Udviklingen og Sammenhængen paa selvstændig Maade. Hvad Udførelsen angaar, er den vistnok noget uligelig, dygtigere, mere slaaende og mere levende

i visse Afsnit end i andre. Med det sidst udkomne 6te Bind er Forf. naaet til Midten af det 18. Aarh.; vigtige Tidsperioder staar altsaa endnu tilbage. Det maa ønskes ham, at han maa kunne fuldføre sit interessante Værk. *J. A. F.*

Historikere har sikkert ofte sysselsat sig med Tanker om, hvorledes deres Fæller i Fremtiden vil stille sig til det uhyre og uhaandterlige Kildestof, som mere og mere vokser op gennem Aviserne. Spørgsmaalet har ogsaa i den senere Tid været drøftet paa forskellig Maade i Tyskland. Det maa imidlertid erindres, at Forholdet vil blive væsenligt forskelligt efter hvad Historikerne sætter sig som Opgave. Er Talen om kulturhistoriske Skildringer, vil Aviserne blive en Kilde, som paa Grund af deres Rigdom rimeligvis vil vise sig umulig at udnytte paa udtømmende Maade. Drejer det sig derimod om de politiske Kendsgerninger, vil Opgaven ikke være saa trøstesløs. De gode Udsigter over Aarsbegivenhederne, som nu fremkommer i Annual Register, Europäischer Geschichtskalender o. lign. Værker, vil være tilstrækkelige Holdepunkter til at gaa videre og gøre megen Eftersøgning overflødig. Anderledes stiller det sig derimod med Aviserne som Kilder til Stemningernes og den offentlige Menings Historie. Ganske vist har man i Debatterne i de parlamentariske Forsamlinger og i de politiske Valg fuldt saa gode Kilder i den Henseende. Men alligevel vil Aviserne langt fra helt kunne skydes til Side. Hvad der i den Henseende maa begyndes med, er monografiske Arbejder over enkelte Perioder og Avisernes Stilling under dem. Et Bidrag i den Henseende er givet af Otto Bandmann i hans *Die Deutsche Presse und die Entwicklung der deutschen Frage 1864—66* (Leipzig, 1910). Forf. har heri givet en Udsigt over den tyske Presses Stilling dels til det slesvigholstenske Spørgsmaal efter Wienerfreden, dels til Udbrudet af Striden mellem Østrig og Preussen i 1864—66. Om Enkelthederne i hans Fremstilling kan ikke her dømmes, men i det hele synes Arbejdet at være gjort med Omhu og Dygtighed, ogsaa med Upartiskhed, naar da undtages den haanende Omtale af Tanken om at give Nordslesvig tilbage. Med Rette gør Forf. opmærksom paa, hvor lidt hin Tid endnu havde af skarp Parti-